

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten L: PREGLED PRESUDA IZ FEBRUARA 2015.

26. mart 2015.

U februaru 2015, Evropski sud za ljudska prava je odlučivao u sljedećim slučajevima koji su se odnosili na slobodu izražavanja:

- **Bayar i Gürbüz protiv Turske (br. 2)** (predstavka br. 33037/07), 3. februar 2015: osudom zbog prenošenja novogodišnjeg obraćanja predstavnika PKK prekršeno je pravo na slobodu izražavanja;
- **Yoslun protiv Turske** (predstavka br. 2336/05), 10 februar 2015: novčanom kaznom za „neovlašćeno“ političko komentarisanje je prekršeno pravo na slobodu izražavanja;
- **Cojocar u protiv Rumunije** (predstavka br. 32104/06), 10. februar 2015: osudom za klevetu zbog provokativnog članka kojim je gradonačelnik pozvan da podnese ostavku je prekršeno pravo na slobodu izražavanja;
- **Guseva protiv Bugarske** (predstavka br. 6987/07), 17. februar 2015: odbijanjem objavljivanja informacija o pravima životinja je prekršeno pravo na slobodu izražavanja;
- **Bohlen i Von Hannover protiv Njemačke** (predstavka br. 53495/09), 19. februar 2015: upotrebom imena poznatih ličnosti u satiričnim reklamama nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja;
- **Haldimann i drugi protiv Švajcarske** (predstavka br. 21830/09), 24. februar 2015: upotreba skrivenih kamera u potrošačkom novinarstvu bila je opravdana.

Navedene presude ticale su se sljedećeg:

- **Bayar i Gürbüz protiv Turske (br. 2)** (predstavka br. 33037/07), 3. februar 2015: osudom zbog prenošenja novogodišnjeg obraćanja predstavnika PKK je prekršeno pravo na slobodu izražavanja

Slučaj se ticao vlasnika i urednika turskog lista koji su kažnjeni zbog članka u kome su citirali predstavnika Radničke partije Kurdistana (PKK), koja se u Turskoj smatra terorističkom organizacijom. Time su prekršili zakon kojim se zabranjuje objavljivanje izjava terorističkih organizacija. Žalili su se i kazna im je naznatno smanjena, na oko 230 €, ali je dalja žalba odbijena jer je visina izrečene novčane kazne bila ispod određenog iznosa.

Evropski sud za ljudska prava je uzeo u obzir da je predstavnik PKK u svojoj izjavi samo zahvalio svima koji su došli na žurku povodom proslave tradicionalne kurdske/ iranske Nove godine (Newroz). Imajući u vidu kontekst u kome je ova izjava iznesena, Sud je našao da nije bilo naznaka da ona podstiče na terorizam, nasilje ili mržnju. Osuda je stoga predstavljala kršenje prava na slobodu izražavanja. Osim toga, onemogućavanje prava na žalbu je predstavljalo kršenje prava na pravično suđenje.

- **Yoslun protiv Turske** (predstavka br. 2336/05), 10 februar 2015: **novčana kazna za „neovlašćeno“ političko komentarisanje je prekršila pravo na slobodu izražavanja**

Slučaj se ticao pjevača koji je novčano kažnjen zbog govora koji je održao tokom koncerta. On je kritikovao tursku vladu i rekao da moderna Turska nije ni slobodna ni demokratska država. Takođe je iznosio komentare koji su podržavali kurdske nacionalističke pokrete. Kazna je izrečena po osnovu toga što je dozvola koju je opština izdala za održavanje koncerta isključivala mogućnost političkih govora. On je uložio žalbu na novčanu kaznu i zahtijevao ročište na kom bi raspravljao o svom slučaju. Njegova žalba je odbačena, a zahtjev za dodatno ročište je odbijen.

Evropski sud za ljudska prava je primijetio da se ovaj slučaj razlikovao od drugih turskih slučajeva po tome što je za izricanje novčane kazne primijenjen zakon o upravnim stvarima, umjesto zakona o spječavanju terorizma, koji se češće koriste. Sud je primijetio da je govor bio političke prirode, a da političke govore po pravilu ne treba ograničavati – to je kategorija govora koji Evropska konvencija najviše štiti. Osnovni kriterijum konvencijskog prava je da izražavanje treba da bude ograničeno samo na osnovu zakona koji je jasan i čija je upotreba „predvidljiva“, tako da svako zna da li je zabranjeno nešto što bi mogao da kaže. Na ovaj način se vlasti sprječavaju da zakon primjenjuju proizvoljno. Sud je smatrao da je zakon na osnovu kojeg je pjevač osuđen sadržao krivično djelo za nepostupanje u skladu sa „naredbom nadležnog organa ili preventivnom mjerom koju je on preduzeo“. Sud je smatrao da ova formulacija nije bila dovoljno jasna da bi omogućila podnosiocu predstavke da shvati da komentarisanje, u svojstvu pjevača, na prethodno odobrenom koncertu predstavlja postupanje protivno administrativnoj naredbi. Stoga, Sud je zaključio da su domaći sudovi previdjeli da u okolnostima ovoga slučaja pjevač nije mogao razumno predvidjeti sankciju, pa je to predstavljalo kršenje prava na slobodu izražavanja.

- **Cojocar u protiv Rumunije** (predstavka br. 32104/06), 10. februar 2015: **osudom za klevetu zbog provokativnog članka kojim je gradonačelnik pozvan da podnese ostavku je prekršeno pravo na slobodu izražavanja**

Rumunski novinar je osuđen za klevetu zbog članka u kojem je ispitivao aktivnosti gradonačelnika i pozvao ga da podnese ostavku. Naslov članka je glasio „Ostavka iz časti“ i u njemu je nabrojano deset razloga zbog kojih je gradonačelnik trebalo da podnese ostavku. Rad gradonačelnika je opisan rečenicama poput „Dvadeset godina lokalne diktature“; „[Gradonačelnik] na vrhu piramide zla“; „U Pașceni mogu da posluju

samo oni koji se priklone mafijaškom sistemu [gradonačelnik]“; „Već više od dvadeset godina nama vlada bivši komunista koji i dalje ima reflekse državnog sekretara“; i „[gradonačelnik] ne zastupa interese [lokalne zajednice]“. Na istoj strani, novinar je takođe napisao vijest o zvaničnoj istrazi o aktivnostima gradonačelnika. Ovaj članak je obuhvatao izjavu drugog političara, kao i gradonačelnikov stav o istrazi.

Evropski sud je smatrao da je krivičnom osudom zbog klevete povrijeđeno pravo novinara na slobodu izražavanja. Sud je napomenuo da se slučaj ticao pitanja od javnog interesa, odnosno aktivnosti gradonačelnika, javne ličnosti, koje su se striktno odnosile na njegove postupke u odnosu na službenu funkciju, a ne na njegov privatni život. Sud je primijetio i da domaći sudovi nisu napravili razliku između djelova članka koji su predstavljali činjenice i drugih djelova koji su predstavljali mišljenje novinara, što je važno u slučajevima klevete (istinitost se može utvrđivati u izjavama koje sadrže činjenice, ali ne i onima koje predstavljaju lično mišljenje). Sud je takođe uzeo u obzir da se novinar nije oslanjao na zvanične izvještaje u kojima su otkrivene nepravilnosti u lokalnoj upravi, a koji su trebali predstavljati razuman osnov za navode koje je novinar iznio. Sud je konstatovao da, iako su neke od izjava u članku bile provokativne, nijesu bile „naročito pretjerane“. Sud je takođe naveo da činjenica da je novinar bio osuđen za klevetu u prošlosti nije značila da on nije postupao „dobronamjerno“ u ovom slučaju. Konačno, za Sud je bilo bitno i to da je osuda značila da je novinar stekao kriminalni dosijer, kao i to da je izrečena novčana kazna bila četiri puta veća od prosečne mjesečne zarade u Rumuniji.

- **Guseva protiv Bugarske** (predstavka br. 6987/07), 17. februar 2015: odbijanjem objavljivanja informacija o pravima životinja prekršeno je pravo na slobodu izražavanja

Slučaj se ticao zahtjeva za pristup informacijama u posjedu gradonačelnika. Podnositeljka predstavke, aktivistkinja za zaštitu prava životinja, je podnijela nekoliko zahtjeva za pristup informacijama o tretiranju životinja lutalica. Iako je sud naredio objavljivanje informacije, kabinet gradonačelnika je odbio da dostavi informacije.

Evropski sud je rekao da javnost ima pravo da prima informacije od opšteg značaja. Njegova sudska praksa se razvijala u odnosu na slobodu štampanih medija, čija je svrha da saopštava informacije i ideje o tim pitanjima. Osim toga, Sud je podsjetio da je smatrao da se nevladine organizacije, kao i štampani mediji, mogu okarakterisati kao „čuvari javnog interesa“ u društvu, i da njihove aktivnosti zavrjeđuju zaštitu sličnu onoj koja je obezbijeđena štampanim medijima. Informacija koja je tražena u ovom slučaju je bila od javnog interesa i zahtijevana je kako bi doprinijela javnoj raspavi na temu prava životinja. Neobjavljivanje informacije je predstavljalo narušavanje prava na slobodu izražavanja koje, u kontekstu naredbi domaćih sudova za objavljivanje, nije imalo pravni osnov. Sud je primijetio i da, prema domaćem zakonu, nije postojalo precizno vremensko ograničenje za objavljivanje informacija koje su naredili sudovi; ovo je

prepušteno dobroj volji administrativnog tijela koje je odgovorno za sprovođenje presude. Sud je našao da je na ovaj način stvorena atmosfera nepredvidljivosti zbog vjerovatnog vremena sprovođenja, što je samo po sebi predstavljalo kršenje prava na slobodu izražavanja.

- **Bohlen i Von Hannover protiv Njemačke** (predstavka br. 53495/09), 19. februar 2015: **upotrebom imena poznatih ličnosti u satiričnim reklamama nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja**

Ovi slučajevi su se ticali upotrebe imena podnosilaca predstavke u svrhe reklamiranja duvanskih proizvoda, kao i novosti koje ih se tiču, bez njihovog pristanka. Prvi podnosilac predstavke, Dieter Bohlen, je muzičar i producent. On je 2003. morao da ukloni određene pasuse iz svoje knjige nakon sudskih presuda. U oktobru 2003. *British American Tobacco* (Njemačka) je pokrenuo reklamnu kampanju koja se odnosila na ovo, prikazujući tekst koji sadrži ime podnosioca predstavke i koji je bio djelimično precrtan crnim mastilom. Drugi podnosilac predstavke je suprug Princeze Karoline od Monaka. On je 1998. i 2000. bio umiješan u dva nasilna incidenta, jedan sa kamermanom a drugi sa menadžerom diskoteke, i kasnije je osuđen za napad. U martu 2000. *British American Tobacco* je ove događaje iskoristio za reklamu u kojoj je pominjano ime G. Von Hannover-a i prikazana je slika zgužvane kutije cigareta. Bohlen i Von Hannover su zahtijevali da se naredi zabrana distribucije ovih reklama, što je proizvođač odmah ispoštovao, ali je odbio da plati 100,000.00 €, koje su podnosioci predstavke zahtijevali kao naknadu za licencu za korišćenje njihovih imena. Nakon dužeg sudskog postupka, Savezni sud pravde je na kraju našao da su reklame uprkos svojoj komercijalnoj prirodi oblikovale javno mnjenje; da im nije bio cilj da iskoriste ime podnosilaca predstavke; niti su sadržale bilo šta što bi za njih bilo ponižavajuće. Bohlen i Von Hannover su se onda žalili Evropskom sudu za ljudska prava.

Sud je našao da prava podnosilaca predstavke nijesu prekršena. Sud je utvrdio da, kao prvo, države imaju široko „polje slobodne procjene“ što se tiče slobode izražavanja i prava na zaštitu privatnosti. Ovo polje procjene je bilo naročito široko u odnosu na komercijalni govor poput reklame koja je u pitanju. Sud je ponovio relevantne kriterijume iz svoje sudske prakse kako bi ocijenio način na koji su domaći sudovi uspostavili ravnotežu između prava na poštovanje privatnog života i prava na slobodu izražavanja. Ti kriterijumi su bili: doprinos raspravi od javnog interesa, u kojoj je mjeri osoba koja je u pitanju bila u žiži javnosti, predmet izvještavanja, ranije ponašanje osobe koja je u pitanju kao i sam sadržina, oblik i uticaj sadržaja koji je objavljen. Kao prvo, u odnosu na pitanje od javnog interesa, Sud je smatrao da je reklama osmišljena kako bi u nekoj mjeri doprinijela raspravi od javnog interesa budući da su se bavili događajima koji su bili tema javnih rasprava na satiričan način. Drugo, što se tiče mjere do koje su podnosioci predstavke bili u žiži javnosti, sud je smatrao da su oni već bili dobro poznati javnosti, te da nisu mogli zahtijevati isti stepen zaštite privatnog života kao i osobe koje su nepoznate široj javnosti. Treće, prema mišljenju Suda, predmet reklama je bio ograničen na konkretne događaje koji su već bili dobro poznati javnosti, koji su bili

propraćeni u medijima i koji nisu bili sporni. Na kraju, što se tiče sadržaja, oblika i uticaja koji su imale reklame, Sud je primijetio da slika podnosioca predstavke koja je prenešena nije bila ponižavajuća i da je na osnovu indirektnih aluzija iz reklame bilo teško uspostaviti vezu sa događajima koji su u pitanju. Sud je u tom smislu prihvatio da je upotreba imena javne ličnosti za potrebe komercijalnih proizvoda, sa ili bez njegovog/njenog pristanka, mogla pokrenuti pitanje iz člana 8, pogotovo onda kada taj proizvod nije široko prihvaćen u društvu. U ovom konkretnom slučaju, Sud je našao za shodno da se složi sa zaključcima Saveznog suda pravde, pogotovo u odnosu na humorističku prirodu reklama. Shodno tome, Sud je smatrao da Savezni sud pravde uspostavio pravičnu ravnotežu između slobode izražavanja i prava na poštovanje privatnog života.

- ***Haldimann i drugi protiv Švajcarske*** (predstavka br. 21830/09), 24. februar 2015: upotreba skrivenih kamera u potrošačkom novinarstvu je opravdano sredstvo

Ovaj slučaj se odnosio na osudu četiri novinara zbog emitovanja intervjua sa brokerom osiguranja koji je snimljen uz upotrebu skrivene kamere. Intervju je bio dio televizijskog dokumentarca u kojem je izvještavano o pogrešnim savjetima koje pružaju brokери životnog osiguranja, što je u to vrijeme bilo predmet javne rasprave u Švajcarskoj. Broker je podnio zahtjev za privremenu zabranu emitovanja, ali je on odbijen i kada je program emitovan, podnio je prijavu policiji zbog narušavanja privatnosti – što je krivično djelo prema švajcarskom zakonu. Iako su novinari oslobođeni u prvom stepenu i iako je zahtjev za zabranu emitovanja odbijen, oni su osuđeni nakon žalbe i dosuđena im je novčana kazna po osnovu toga što upotreba skrivene kamere nije bila strogo „neophodna“ za program. Novinari su se žalili švajcarskom Saveznom sudu, a nakon toga i Evropskom sudu za ljudska prava.

Sud je prvo potvrdio svoja „opšta načela“ slobode izražavanja i narušavanja privatnosti, naglašavajući značaj prava na slobodu izražavanja, kao i dužnosti novinara da se ponašaju etično. U slučajevima koji se odnose na ugrožavanje privatnosti javnih ličnosti, šest kriterijuma je posebno relevantno: (1) stepen do kojeg je priča doprinijela raspravi od javnog interesa; (2) ugled osobe o kojoj je izvještavano i svrha priloga; (3) ranije ponašanje osobe o kojoj je izvještavano; (4) metoda kojom je pribavljena informacija; (5) sadržaj, oblik i uticaj priloga; (6) težina izrečene sankcije.

Primjenom ovih kriterijuma Sud je utvrdio da, iako broker osiguranja nije bio javna ličnost, novinari su jasno pokušavali da izvještavaju o pitanju od opšteg interesa: prevarama prilikom prodaje osiguranja. Pri tom, njihov cilj nije bio da napadnu brokera lično, već im je on poslužio kao primjer za ilustraciju šireg problema.

Istovremeno, Sud je smatrao da je broker opravdano očekivao poštovanje privatnosti. On nije bio javna ličnost, i nije pristao da bude snimljen. Nasuprot tome stoji činjenica da on nije bio jedini predmet izvještaja, koji se fokusirao na zloupotrebe prilikom prodaje osiguranja, kao i da nije bio intervjuisan u svojoj kancelariji. To je značilo da,

iako je snimanje predstavljalo „zadiranje“ u privatni život, to miješanje je bilo u donjoj granici.

Sud je uzeo u obzir ključni element slučaja iz pravne perspektive - metod kojim je informacija dobijena. Sud je prvo potvrdio da, iako novinari imaju znatnu slobodu u izveštavanju o pitanjima od javnog interesa, to moraju činiti dobronamjerno, na osnovu jasnih činjenica i da moraju težiti da obezbijede „pouzdana i precizna“ informacije u skladu sa novinarskom etikom. Sud je zatim razmatrao način na koji je prilog emitovan. Uzeto je u obzir da je lik brokera bio zamućen i da je njegov glas izmijenjen, da razgovor nije obavljen u njegovoj kancelariji i da njegovo odijelo nije ništa moglo da otkrije. Ovo je značilo da je nivo miješanja u privatnost brokera bio na minimalnom nivou i da nije nadmašen javni interes priče. Konačno, Sud je uzeo u obzir težinu izrečene kazne. Iako je u finansijskom smislu kazna bila laka, Sud je zaključio da je krivična sankcija bila nesrazmjerna. Zbog svih ovih razloga, Sud je utvrdio da je osudom prekršeno pravo na slobodu izražavanja.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta „Podrška razumijevanju novinarske etike i slobode izražavanja“, koji finansira Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.
